

הלכות ראש השנה תקצח-תר

בז' משפטיך תהום רבה ואין לעורר הרין ביום דין¹ ועוד שהיום ראש החדש ואין אומרים צדקתך בראש החדש² כמו שנתבאר בסיומן רצ"ב³ וכסברא זו נהגין במדינות אלו⁴:

תקצטו ובו סעיף אחד:

א ליל שני של ראש השנה שחל להיות במוצאי שבת אומרים ותדענו⁵ קודם ותתן לנו כמו בשאר יו"ט⁶ שחל במוצאי שבת⁷ ואף על פי שמוכרין בו חגיגת הרגל וראש השנה אינו לא תג ולא רגל אין בכך כלום משום דאין הכוונה שהיום הוא רגל אלא הוא מונה סדר התיקון⁸ המתנות שנתן לנו הקב"ה קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל וכו'. ומקדשין יקנה⁹ וכו' כבשאר יו"ט שחל במוצאי שבת¹⁰:

תר ביצת שנוגדה בראש השנה וסדר הקידוש ובו ז' סעיפים:

א אף בני ארץ ישראל עושין שני ימים ראש השנה¹¹ לפי שמה שהן אין עושין שאר מועדות אלא יום אחד המעם משום שאנו בקיאין בחשבון קביעות החודשים ואנו יודעים יום שראוי לקבוע החדש ולמנות ממנו המועדות ואף בני גולה אין עושין שני ימים אלא משום שהם צריכין לקיים מנהג אבותיהם¹² שהיו עושים שני ימים בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה שאין הדבר תלוי בחשבון כלל אלא בראיית הלבנה ולא היו בני גולה יודעין זום שהוקבע בו החדש בירושלים והיו עושין שני ימים מספק אבל בני ארץ ישראל הקרובים לירושלים לא היו עושין המועדות אלא יום אחד¹³ לפי שהבית דין שבירושלים היו שולחים שלוחים להודיע להם יום שנקבע בו החדש¹⁴ בניסן (ובסיון)¹⁵ ובתשרי¹⁶ ובכל המקומות הקרובים שהיו השלוחין מגיעין אליהם קודם יו"ט לא היו עושין אלא יום אחד ולפיכך אף בניהם אחריהם עכשו אינן צריכין לעשות שני ימים¹⁷ כיון שאנו בקיאים בחשבון ויודעים יום שראוי לקבוע בו החדש ולמנות ממנו החדש¹⁸.

וזה המעם לא שייך אלא בשאר מועדות חוץ מראש השנה אבל בראש השנה אף בני ארץ ישראל צריכים לקיים מנהג אבותיהם שהיו עושין שני ימים בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה¹⁹ שלא היה הדבר תלוי בדיעת החשבון אלא בקביעות הבית דין שבירושלים

ז בדקתך הא' – תהלים ל, ו.

ח לבוש מ"א. וראה גם לקמן סי' תרכב סוף פ"ד.

ט ר"ן שם. לבוש.

י סעיף ו.

יא רמ"א שם.

סימן תקצט

א ראב"ה הא' סי' צד. רא"ש פ"ד סי' ד. טור ושו"ע סי"א.

ב כדלעיל סי' תצא פ"ד.

ג ראב"ה שם. רא"ש שם. מור. לבוש. מ"ז סק"א.

ד לבוש.

ה כדלעיל סי' תעג סי"ו.

סימן תר

א ור"ף ביצת (ג, א). רמב"ם הל' יו"ט פ"א הבי"א. והל'

קדוש החדש פ"ה הל' ה'. רא"ש ביצת פ"א סי' ד. שו"ע

ס' תרא ס"ב.

ב סוים ביאור המעם – לקמן סוף פ"ד.

ג ביצת ד, ב. רמב"ם הל' יו"ט שם והל' קדוש החדש פ"ה

הל' ה'. וראה גם לעיל סי' תעג סי' (שלא ללול). סי' תעג

סכ"ט. סי' תצ ס"א (תפלות קדושה ושהחיינו ביום ב') לקמן

סי' תרכב ס"י. סי' תרעט סכ"א (שלא ללול). ולענין ר"ה

ראה גם לקמן סוף פ"ד (אין ללול).

ד ביצת ד, ב. רמב"ם הל' קדוש החדש שם הל'.

ה משנה כב, ב. רמב"ם שם פ"ג הל' ה'.

ו בקמטרים השלחן כתב שהוא ס"ט (ששבעות תלוי

בסמפתי העומר, כדלעיל סי' תעג ס"א).

ז ראה משנה יח, מוע"א שם. כא, תר"ב. רמב"ם שם הל' וה"י.

ח רש"י ביצת שם הל' ועבדי. רמב"ם שם פ"ה הל'.

ט רמב"ם שם הל' וה"י.

י רמב"ם שם הל' ה'. רא"ש ביצת פ"א סי' ד. ובדלקמן פ"ד.

הלכות ראש השנה תר

רלא

על פי ראיית (העדים את) הלבנה ואף על פי שהבית דין היו משלחין שלוחים להודיע לכל מכל מקום בראש השנה שהוא יו"ט אין השלוחים יכולים לצאת¹ חוץ לתחום²:

ב ואף בגולה ראש השנה הוא חלוק משאר מועדות ששאר מועדות אף אבותיהם לא היו עושין שני ימים אלא מחמת הספק שלא היו יודעים יום שהוקבע בו החדש בארץ ישראל³ וביצה שנולדה ביום ראשון מותרת ביום שני⁴ שאם היום קודש למחר הוא חול⁵ ואין בו איסור מוקצה ונולד⁶ ואם למחר קדש היום חל וכבר הוכנה הביצה מערב יו"ט ולפיכך אף בנרות אחריהם היודעים בקביעות החדש ויודעים שיום ראשון הוא עיקר יו"ט ויום שני הוא ג' יו"ט מדברי סופרים⁷ אעפ"כ אין דין ביצה זו כדיון ביצה שנולדה בשני ימים טובים הסמוכים זה לזה כגון שבת ויו"ט שאם נולדה בזה אסורה בזה כמ"ש בס"ת תקנ"ג⁸ דכיון שהן אין עושין שני ימים אלא מחמת מנהג אבותיהם אין צריך להחמיר יותר מאבותיהם⁹ שהיה מותר להם ממעם שנתבאר:

ג אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן אלא הן נחשבים כיום אחד ארז"ך¹⁰ וקדושתה אהת הן¹¹ אף לבני ארץ ישראל וביצה שנולדה בראשון¹² או דבר שנתלש מן המחובר בראשון או דבר שניצד בראשון¹³ כשם שאסור בו כיום משום מוקצה ונולד כך אסור ביום שני שהם כיום אחד ארז"ך חוץ מלענין מת כיום שני כמ"ש בס"ת תקנ"ז¹⁴:

ד ולמה הן נחשבין כיום אחד והרי אנו בקיאין בקביעות החדש ואנו יודעין שראשון עיקר משום דאף הבית דין עצמן שהיו מקדשין על פי הראייה היו עושין לפעמים שני ימים¹⁵ כיצד בראשונה¹⁶ כשהגיע יום ל' באולול¹⁷ היו כל ישראל והבית דין נוהגין איסור מלאכה וקדושת היום מכערב דשמו יבואו עדים למחר ויאמרו שראו הלבנה בלילה זו ויהיה היום ראש חודש תשרי והוא ראש השנה ונמצא שהלילה הוא יו"ט וביום היו הבית דין יושבין ומצפים לכיאת עדים וראו הלבנה אולי יבואו וכל שעה שיבואו כיום עד שתחשך היו מקדשין את ההודש אותו היום¹⁸ והיה ראש השנה בו כיום ומאותו יום והלאה מונין ליום הכיפורים ולסוכות והיו תמיד רגילין לבוא קודם זמן מנחה¹⁹ דהיינו זמן הקרבת תמיד של בין הערבים פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד אחר המנחה והקריבו התמיד ונתקלקלו הליום כשיר²⁰ ואמרו שיר של חול²¹ שהיו סבורים שלא יבואו

יא רמב"ם שם הל"ו

יב ראה ראש"ש שם בשם רב האי (חוץ לתחום). לבוש (המקנות שיהיו רחוקים מירושלים). לקמן ס"ד (הן לתחום של ירושלים).

יג רש"י ביצה ה' ב ד"ה של גלויות. רמב"ם שם הל"ד. יד רב בנחומא שם. מור וש"ע ס"י תקינ ס"ה. לעיל שם ס"ה.

טו ראה רש"י שם ד"ה מותרת.

טז מוקצה בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ונולד בתרנגולת העומדת לאכילה (ראה לעיל ס"י תקינ ס"ב).

יז ראה רמב"ם שם הל"ו.

יח סוף פ"א.

יט ר"ן ביצה (מ, א) ד"ה מניה. הובא כ"י ס"י תקכה. וראה שירת רשב"א ח"ד ס"י קמא וס"י רפג.

כ רש"י ביצה ד', מוע"ב ד"ה אמורה. רמב"ם הל' יו"ט פ"א הל"ב. לבוש ריש פ"א.

כא רש"י שם ה', א מו"ה ע"ד המנחה. רמב"ם שם. מור ולבוש שם. וראה גם לעיל ס"י קמא. ס"י תצו ס"ט.

ס"י תקנ ס"ג (להחמיר ולא להקל). ס"י תקינ ס"ח וס"י. ס"י תקנז ס"ז וס"ט. ס"י תקכו ס"ב. וראה. וראה ס"י תקא ס"ה וק"א ס"ב. ויג"ל תורה (ג, ב ע' מד.

כב רב שמואל שם ה', מוע"ב. מור וש"ע ס"י זח, וס"י תקינ ס"ה. לעיל שם ס"ה.

כג מור וש"ע ס"י זח. וראה באריכות לעיל ס"י תקנז ס"א. כד ס"י. וראה גם לעיל ס"י תצו ס"ה.

כה רש"י ביצה ה', א ד"ה ע"ד המנחה. מ"א ס"י תרא ס"א. וראה רמב"ם הל' קדוש החדש פ"ה הל"ח.

כו חשנה ר"ה ל', ב ביצה ד', מוע"ב.

כז רש"י ביצה שם ד"ה כל היום. וראה לקי"ש הל"ט ע'

188 העירה 31. שלחן המלך ח"ב ע' רבירה.

כח רש"י שם. לבוש שם.

כט לבוש שם.

ל משנה ר"ה שם.

לא נגמרא שם. רש"י ביצה ה', קמ"א ד"ה ונתקלקלו. לבוש שם. וראה לקי"ש שם. שלחן המלך שם.

העדים עוד היום וכשבאו נמצא היום למפרע קודש²⁷ ומאותו היום והלאה התקנו חכמים שלא יהיו הבית דין מקבלין את העדים אלא עד המנחה²⁸ וכשיבואו לאחר המנחה יהיה אותו היום מן חודש העבר למנות אותו יום²⁹ של אלול ולמנות ליום הכיפורים ולסוכות מיום המחרת³⁰ שיש כח ביד בית דין לעשות דבר זה³¹ שנאמר³² אלה מעודי ה' אשר תקראו אותם אתם כתיב בלא ואי³³ אתם אפילו מזידין³⁴.

ומכל מקום אעפ"פ שאין מונין למועדות מיום זה וכחול הוא חשוב ויו"ט יהיה למחר³⁵ אעפ"כ לא היו מזוללים בו והיו גומרים אותו באיסורו בקדושת יו"ט עד הלילה מדברי סופרים³⁶ כיון שמן הדין היה הוא ראוי להיות יו"ט מן התורה אלא שניתן רשות לבית דין לדחות³⁷ ולמחר עושין יו"ט וראש השנה של תורה³⁸ ואלו שני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד ארוך ושניהם נקראים יום טוב של ראש השנה יום ראשון מדברי סופרים ויום שני מדברי תורה³⁹.

והמקומות שהן חוץ לתחום של ירושלים⁴⁰ היו צריכין לעשות שני ימים ראש השנה בכל שנה ושנה השמא יבואו עדים אחר המנחה ונמצא ששני הימים הן קודש⁴¹ וכיום אחד הן חשובים שהיו קדושה אחת עליהם דהיינו קדושת ראש השנה ואחר יו"ט כשהיו השלוחין יוצאין והיו מודיעים לכל בני ארץ ישראל יום שהוקבע בו החודש והיו הכל מונין ממנו ליום הכיפורים ולסוכות.

וכך היה הדבר נוהג תמיד עד שבמלכו סנהדרין ובמל קדוש החודש על פי הראיה והתחילו לקבוע החדשים על פי החשבון ולפיכך הכל מונין מיום ראשון של ראש השנה ליום הכיפורים ולסוכות לפי שעל פי החשבון אלול לעולם חסר⁴² ואעפ"כ צריכין הן לקיים מנהג אבותיהם⁴³ שהיו בזמן קדוש החודש על פי הראיה והיו עושין שני ימים טובים של ראש השנה אף בארץ ישראל והיו עושין אותו כיום אחד ארוך וקדושה אחת עליון וביצה שנולדה בזה אסורה כזה ממעם שנתבאר שמה באו עדים אחר המנחה⁴⁴ לפיכך אף שאין מעם זה שירך לזמן שקובעין החדשים על פי החשבון ולעולם יום ראשון הוא עיקר והוא יו"ט של תורה⁴⁵ מכל מקום אין לזלזל ביום שני ולהקל בו מה שלא היו מקולץ בו אבותינו⁴⁶:

ה אף על פי שבכל יום טוב שני של גלויות אומרים זמן בקדושה⁴⁷ כיון שעושין אותו מחמת הספק שהיו אבותינו (בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה) שמה היום קודש ואתמול חול אם כן לא נפטר בזמן של אתמול⁴⁸ אבל כליל שני של ראש השנה יש אומרים⁴⁹.

לג רש"י שם. לבוש שם.
 לג משנה ר"ה שם.
 לד רש"י ביצה שם ר"ה ער המנחה. לבוש שם.
 לה לבוש שם.
 לו וקרא כג. ב.
 לז רש"י ר"ה כה, א ר"ה ארם. לבוש שם.
 לח ר"ה שם לבוש שם. וראה התועהויות תש"נ ח"ב ע' 182 בתרעה. שלחן המלך ח"ב ע' רג הערת 3.
 לט לבוש שם. וראה הרה"ש הרשב"א עירובין לג, ב.
 מז משנה שם ל, ב רש"י שם ר"ה נוהגים. ביצה ה, רע"א ורש"י ר"ה ער המנחה. לבוש שם.
 מא לבוש שם.
 מב ראה רש"י שם ושם. לבוש שם.
 מג לבוש שם.
 מד כדלעיל סוף פ"א וש"ג.

מח רש"י ביצה שם. לבוש שם.
 מז רמב"ם שם פ"ה ר"ה. מור סי' בתה.
 מז רמב"ם פ"ה ר"ה (אפילו בירושלים). רא"ש ביצה פ"ד סי' א לדעת הר"ף שם (ג, א). מ"א ס"ק א ואפילו במקום הב"ד. ובה נמסים מזה שהתחיל לעיל ריש ס"א (שאף בני א"י עושין ב' ימים ר"ה, לפי כו').
 מח רא"ש שם.
 מט ראה רמב"ם שם פ"ה ח"ג לבוש שם.
 נ ראה ר"ן ביצה (מ, ע"ב).
 נא כדלעיל סי' תצ ס"א וש"ג.
 נב רבותיו של רש"י (מחזור ויט"ז סי' שם), הובא ברא"ש פ"ד סי' ד (מ, א). מרדכי מוכה רגו תשפח. וכדלעיל סי' תצ ס"א.
 נג הגאונים. ורבותיו של רש"י שם, הובאו ברא"ש שם, ובהנחות מינינויות הל' שבת פכ"ש הב"ב אות ג, ובבבז.

הלכות ראש השנה תר-תרא

רלג

שאין אומרים זמן כיון ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד הן חשובין א"כ נפטר בזמן של אתמול שהוא תחילת קדושת היום ולמה יחזור לומר זמן באמצע וכן כיום שני על השופר אין לומר זמן שכבר נפטר בזמן שאמר אתמול על השופר¹⁷.

אבל יש אומרים¹⁸ שצריך לומר זמן בין בקדושת ליל שני בין על השופר משום שמה שהן נחשבין כיום אחד ארוך אינו אלא מחמת מנהג אבותינו שהיו בזמן קדושת החדש על פי הראיה והיו חוששין שמא באו עדים אחר המנחה ונמצא ששני הימים הן יו"ט אחד וקדושה אחת עליהם וכיון שאבותינו היו מברכין זמן כיום שני אף שהיו עושין אותן קדושה אחת וכיום אחד שהרי אם באו עדים אחר המנחה עיקר הו"ט של תורה הוא למחר ויום ראשון אינו אלא מדברי סופרים וכחול הוא חשוב לגבי יום שני שבו הוקבע החדש¹⁹ לפיכך גם לנו יש לברך זמן בליל שני (אף בארץ ישראל) כמו שמברכין בכל יו"ט שני של גלויות כדי שלא לשנות ממנהג אבותינו:

וְהַלְבַּח כְּסָבְרָא הָאֲחֵרוֹנָה²⁰ מִכָּל מְקוֹם לְכַתְּחֵלָה מִיּוֹב שִׁוְיָא אֲרַם אַת עֲצַמוּ מִיּוֹדִי סַפְק בְּרַכְתָּ²¹ וְיַלְבוֹשׁ מַלְבוּשׁ חֲדָשׁ²² בַּעֲנֵן שְׁצַרְךָ לְבָרַךְ עֲלֵיו שֶׁהָיִינוּ בְּשַׁעַת הַלְבִּישָׁה²³ כְּמִ"שׁ בְּס' רַב"ג²⁴ או יקח פרי חדש ויניחנו לפניו בעת הקדוש²⁵ ויברך שהחינו ויהא דעתו גם על המלבוש או על הפרי²⁶ ואם יש לו תירוש חדש לא יקדש עליו כדי לברך עליו שהחינו דמצוה מן המובחר לקדש על יין ישן כְּמִ"שׁ בְּס' רַב"ג²⁷ אלא יקדש על הישן ויניח התירוש לפניו²⁸ וכשיגיע לשהחינו יקח הכוס של תירוש בידו²⁹ או יתן עניו בו³⁰ ויברך שהחינו וישתה הכוס של יין ישן³¹.

ואם אין לו בנד חדש ופרי חדש עם כל זה יברך שהחינו³² שהעיקר כסברא האחרונה: ז וכן בתקיעת שופר של יום שני לכתחלה ילבש התוקע בנד חדש³³ ויהיה עליו בשעת ברכת שהחינו (ומנהג ספרד שלא לברך שהחינו³⁴).

ואם חל יום ראשון בשבת שלא תקעו בשופר³⁵ אינו צריך ללבוש בנד חדש בשעת תקיעות יום שני כיון שלא בירך עדיין שהחינו על השופר:

תרא סדר יום שני של ראש השנה וכו' ב' סעיפים:

א כיום שני מתפללין שחרית ומוסף כמו ביום ראשון^א.

ח"ג ע' רש), ואוכלים כשעור ומברכים עליו ברכת אחרונה ולא על יין הקדוש (אוצר נדבתי חב"ד ר"ה ע' פב). וראה שלחן המלך ח"ב ע' עה הערה 1.
סד סעיף ב.
סה תשובת ודעות מימוניות שם.
סו מנהגים (שיטת) ר"ה ע' קא). הובא ברכי משה ס"ק א. מ"א סק"א.
סז מ"א שם בשם מנהג משה ס"ה תתכ.
סח מנהגים שם (משם): זמן התירוש).
סט האגור ס"ה תתקא. שיע' ורמ"א שם.
ע ח"א סק"ג.
עא ב"י מר"ה ולענין משמעות שיע' ס"ג.
עב טור ושו"ע ס"ג.

נד ראה לק"ש ח"ו ע' 17 בהערה.
נה ודעי' בתשכ"ב שם, ודש"ס. הובאו ברא"ש ודעות מימוניות שם. טור ושו"ע ס"ב.
נו כדלעיל ס"ד.
נז שו"ע שם.
נח מר"ש מרומנוט בתשב"ץ ס"ה קכ. הובא ברא"ש ודעות מימוניות שם, ובפור.
נט דעות מימוניות שם, ורמ"א ס"ב.
ס מ"א סק"א (בשקנה בנד שצריך להפריז).
סא סמ"ה בשו"ע לא תיע' לדינן, וראה שיע' שם ס"ה סדר ברת"ל פ"ב ח"ד.
סב רא"ש שם. טור ושו"ע שם.
סג רא"ש שם. טור ולבוש ס"ג. ובסידור: בליל שני של ר"ה נוהגין להניח פ"ח בגי' המקדש ויתן עניו בו ויאמר שהחינו. וראה פסקי הסידור אות קעה. ומנהג חב"ד לאכול הפ"ח קודם נטילת ידים למעודה (ספר המנהגים – חב"ד ע' 56), כדי למנוח אכילת הפ"ח לברכת שהחינו (אג"ק